

Katar Krizinin Ekonomi Politikası

Mevcut kriz, bölgede yalnızca Suudi Arabistan'ın değil, Bahreyn ve BAE ekonomisindeki sorunları da derinleştirebilecek, bu derinleşme de hem bölgenin tamamının hem de ekonomik ortaklarının ekonomilerini olumsuz etkileyebilecektir. .

Harun ÖZTÜRKLER

4 Haziran'da Suudi Arabistan önderliğinde diğer Körfez ülkeleri ve Mısır, Katar ile diplomatik ilişkilerini keserek Katar'a ekonomik ambargo uygulamaya başladı. Bu yeni süreç hem Amerika Birleşik Devletleri'nin Suudi Arabistan ile 460 milyar dolar tutarındaki silah anlaşmasının sonrasına geldi hem de bölgedeki çatışma süreçlerine yeni bir boyut kazandırdı. Aslında, 2010'lu yıllar ile başlayan çatışma-transformasyon-çatışma döngüsü Ortadoğu ve Kuzey Afrika'daki (OKA), ama özellikle Arap dünyasındaki dinsel, kültürel, sosyolojik, politik ve ekonomik düalizmi daha da derinleştirildi. Ekonomik bir perspektiften bu düalizmin bir yanında 2015 yılından beri enerji kaynakları fiyatlarındaki düşmenin süreci yavaşlatmasına karşın özellikle kent temelli ekonomik kalkınma ve büyümesi giderek artan Katar ve Birleşik Arap Emirliği gibi ülkeler varken, diğer yanında

Suudi Arabistan gibi tarihsel bir kırılma sayılabilecek ölçüde büyük ekonomik bir darboğazdan geçen ülkeler var.

Ekonomik buhran içerisindeki Suudi Arabistan için Katar özel bir önem taşımaktadır. Suudi Arabistan, hem petrol fiyatlarındaki tarihî düşüşün neden olduğu bütçe açığı nedeniyle hem de rezervlerindeki azalmanın ve dış borçlarındaki büyük artışın zorlamasıyla dünyanın en büyük enerji şirketlerinden biri olan ARAMCO'yu özelleştirmeyi gündemine almak durumunda kaldı. Ancak, petrol fiyatlarının üç yıl öncesine göre yaklaşık olarak üçte bir düzeyine indiği ve dramatik jeopolitik ve askerî gelişmeler olmadıkça da düşük kalacağının öngörüldüğü bir dönemde, ARAMCO büyüklüğündeki bir şirketin özelleştirilmesi için uluslararası talep ve fon bulmak oldukça zor gözükmektedir. Ayrıca, Suudi Arabistan

ekonomisini çeşitlendirmek ve 2030 vizyonunda yer alan ekonomik ve sosyal dönüşüm program ve projelerini gerçekleştirmek için de büyük bir finansal kaynağa ihtiyaç duymaktadır. Dünya ekonomisinin içerisinde bulunduğu konjonktür ve Katar'ın sahip olduğu ulusal varlık fonunun büyüklüğü dikkate alındığında, Katar'ın böylesine büyük bir finansal kaynağı sağlayabilecek çok az sayıda ülkeden birisi olduğunu ileri sürebiliriz. Dolayısıyla, içinde bulunduğumuz yeni çatışma halinin açıklanan politik ve askerî nedenleri yanında –ve belki de daha çok– bu ekonomik nedenin var olduğu açıktır. Daha açık bir ifade ile Katar'ın bugün verimsiz olduğunu bildiği bir yatırıma ulusal servetinin önemli bir kısmını yatırmak istememesi, bugünkü krizin gerisindeki ekonomi politik nedeni oluşturmaktadır.

Elbette krizin hem Katar hem bölge ülkeleri için kısa ve uzun

dönem etkileri birbirinden ayrıştıırılabilir. İngiltere'nin Avrupa Birliği'nden (AB) ayrılma kararı, Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) Kuzey Atlantik Serbest Ticaret Anlaşması'nı yeninde müzakere etmek istemesi ve Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı Anlaşması'nın fiilen ortadan kalkması gibi Katar krizi de, Körfez'deki ekonomik entegrasyon ve işbirliğinin geleceğini kuşkuyla hale getirerek, İkinci Dünya Savaşı sonrasındaki uluslararası ekonomi politığın "çok ölkeli ekonomik entegrasyon ve böylece oluşturulan birlikler, birliğe katılan ölkelerin refahını artıracaktır" temel önermesini ve bu çerçevedeki neo-liberal ekonomi politığı tartışılır kılmaktadır. Daha pratik bir perspektiften, kısa dönemde Katar krizi her şeyden önce bölgedeki ticareti azaltarak, yatırım projelerinin ertelenmesine neden olarak ve işgücü ve sermayenin serbest dolaşımını engelleyerek, uzun dönemde büyük ekonomik maliyetlerin ortaya çıkmasına neden olacaktır. Ancak, daha dinamik bir çerçevede düşünöldüğünde, krizin devam etmesi Katar'ı bölge dışından yeni ticaret ve yatırım ortağı aramaya iterek, bölgedeki ekonomi politik yapının dönüşmesine de neden olabilir. Bu dönüşümün boyutu Katar'ın bölge ölkeleri ile ekonomik ilişkisinin derinliğinden anlaşılabilir. Örneğin, Katar ihtiyaç duyduğu gıda ürünlerinin büyük bir kısmını Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) üzerinden yaptığı ithalatta karşılaşmaktadır. Benzer biçimde, BAE doğalgaz ihtiyacının yaklaşık olarak üçte birini Katar'dan karşılaşmaktadır. Katar'ın Suudi Arabistan ve Bahreyn ile dış ticaretinin hacmi

2 milyar doları aşmaktadır. Bu kısa dönem ekonomik ilişkiden daha önemlisi bölge ölkeleri arasındaki fiziksel ve finansal yatırımların büyüklüğüdür. Sadece Katar ile Suudi Arabistan arasındaki finansal yatırımların büyüklüğünün 50 milyar doları aştığı tahmin edilmektedir. Bu büyüklükteki karşılıklı ekonomik bağımlılığın sürekliliğinde yaşanan aksamanın her bölge ölkesinde üretim, ticaret ve tüketim süreçlerinde ve finansal hizmetlerde aksamalar yaratacağı ve bunların uzun dönem ekonomik sonuçları olacağı kuşkusuzdur.

Bölge ölkeleri yalnızca ekonomik olarak değil, demografik olarak da önemli ölçüde entegre bir yapı arz etmektedirler. 2016 yılı itibarıyla Katar'ın 2,3 milyon olan nüfusunun yalnızca %12'si Katarlı olup, daha çok Hintli ve Asyalı işçiler çıkarıldığında geri kalan nüfusunun önemli bir kısmı Körfez ölkeleri ve diğer Müslüman ülke vatandaşlarından oluşmaktadır. Evliliklerin %10'unun Körfez ülke vatandaşlarıyla gerçekleştirildiği hesaplanmaktadır. Katar'ın Körfez ülke vatandaşlarına ilkede serbestçe varlık edinme ve iş kurma izni vermiş olması da demografik entegrasyonun derinleşmesine yardımcı olmuştur. Bu yönüyle krizin bir de insani boyutu, özellikle bölünmüş aile ve benzeri sosyolojik sonuçları söz konusudur.

Yukarıda da belirtildiği gibi, bu kriz enerji kaynakları fiyatlarında üç yıl öncesine göre çöküş sayılabilecek bir azalma ve bunun sonucu olarak bölge ekonomisi, özellikle de Suudi Arabistan ekonomisinde buhran olarak adlandırılacak bir dönemde ortaya çıktı. Bunun anlamı şudur: Mevcut kriz, bölgede yalnızca Suudi Arabistan'ın

değil, Bahreyn ve BAE ekonomisindeki sorunları da derinleştirebilecek, bu derinleşme de hem bölgenin tamamının hem de ekonomik ortaklarının ekonomilerini olumsuz etkileyebilecektir. Bilindiği gibi Körfez ölkeleri arasında 1 Ocak 2003 itibarıyla bir gümrük birliği söz konusudur ve bu durum birlik ölkelerindeki ekonomik sorunların birbirlerine geçişkenliğini kolaylaştıracak niteliktedir. Gümrük birliğinin varlığı, bölge ölkeleri ile ekonomik ilişkisi olan ölkelerin, özellikle de yatırım ilişkisi olanların, tek bir ülkeden çok bölge temelli ekonomik faaliyetler yapmasına neden olmaktadır. Böylece bölgede herhangi bir ekonomide ortaya çıkan sorun, bölgenin tamamına sirayet etme potansiyeli taşımaktadır.

Türkiye için de krizin önemli ekonomik ve politik sonuçları söz konusudur. Türkiye ile Suudi Arabistan petrol fiyatlarındaki düşüşten önce 8 milyar dolar dış ticaret hacmine ulaşabilmiştir. Ayrıca, Türkiye'de bugün 500'ü aşkın Suudi Arabistan sermayeli şirket olduğu tahmin edilmektedir. Benzer biçimde Türkiye ile Katar arasında 1 milyar doları aşacak bir dış ticaret potansiyeli söz konusudur. Katar, Türkiye'nin doğalgaz ithalatında arz güvenliğini sağlamak açısından da önemli bir ülkedir. Ayrıca Katar, sahip olduğu finansal servetin büyüklüğüyle Türkiye için çok önemli bir yabancı doğrudan yatırım kaynağıdır. Bu nedenle Katar krizinin bir an önce çözülmesi, Türkiye ekonomisi için de önem arz etmektedir. ○

ORSAM Ortadoğı Ekonomileri Danışmanı, Prof. Dr., Kırıkkale Üniversitesi